

Turizm Fakültesinde Eğitim Alan Öğrencilerin Çevresel Tutumlarının “Yeni Çevresel Paradigma” Bağlamında Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği*

The Evaluation of the Environmental Attitudes of Students Studying at Tourism Faculties in the Context of the “New Environmental Paradigm”: The Case of Eskişehir

Sıla KARACAOĞLU¹, Duran CANKÜL²

Özet

Gezegeenin geleceğinin şekillenmesinde yeni neslin çevresel dünya görüşü oldukça önemlidir. Bu bağlamda, üniversitelerin pek çok farklı programında olduğu gibi Turizm Fakültelerinde verilen sürdürülebilirlik ve çevreyle ilişkili derslerin öğrencilerin çevresel tutumlarını ve davranışlarını nasıl etkilediğinin anlaşılması gerekmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada, Eskişehir’deki üniversitelerin bünyesinde bulunan Turizm Fakültelerinde eğitim gören öğrencilerinin çevresel dünya görüşünü tespit etmek amaçlanmaktadır. Söz konusu çerçevede öğrencilerin eğitim aldıkları bölüm türüne göre çevresel tutumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiş ve öğrencilerin çevresel tutumlarını etkileyen sosyo-demografik unsurlar araştırılmıştır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Hazırlanan çevrimiçi anket; Eskişehir’deki üniversitelerin bünyesinde bulunan Turizm Fakültelerinde eğitim gören öğrencilere 2020-2021 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında 15.05.2021-15.06.2021 tarihlerinde ilgili bölümlerin öğretim elemanlarının yardımıyla kolayda örnekleme tekniğiyle uygulanmıştır ve toplamda 246 kullanılabilir veri elde edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra faktör analizi, t-testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. Faktör analizi sonuçları Yeni Çevresel Paradigma ölçeğinin “çevre merkezli yaklaşım”, “dengeli büyüme yaklaşımı” ve “insan merkezli yaklaşım” olmak üzere üç boyutta toplandığını göstermektedir. ANOVA testi sonuçlarında ise katılımcıların çevre tutumları ile eğitim aldıkları bölümler arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bulgular; Turizm Rehberliği öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının Turizm İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları öğrencilerinden daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bununla beraber, sosyo-demografik değişkenlerin öğrencilerin çevresel tutumlarını belirlemede herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Tutum, Yeni Çevresel Paradigma, Turizm Fakültesi, Öğrenciler, Eskişehir

¹Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Eskişehir

²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eskişehir

ORCID:

S.K.: 0000 0001 7724 2188

D.C.: 0000 0001 5067 6904

Corresponding Author:

Duran CANKÜL

Email:

durancankul@hotmail.com

Citation: Karacaoğlu, S. ve Cankül, D. (2022). Turizm fakültesinde eğitim alan öğrencilerin çevresel tutumlarının “Yeni Çevresel Paradigma” bağlamında değerlendirilmesi: Eskişehir örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (2): 347-363.

Submitted: 01.03.2022

Accepted: 30.05.2022

*Bu çalışma 21-22 Ekim 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen “2nd International Travel & Tourism Dynamics” (ITTD21) Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Abstract

The environmental worldview of the new generation is significant in shaping the future of the planet. In this context, it is a must to understand how sustainability and environment-related courses given in tourism faculties, as in many different programs of universities, affect students' environmental attitudes and behaviors. With regard to this notion, it is aimed to determine the environmental world view of the students studying in the tourism faculties of the universities in Eskişehir in this research. In this framework, it was examined whether there was a significant difference in the environmental attitudes of the students according to the type of education they received, and the socio-demographic factors affecting the environmental attitudes of the students were investigated. The survey technique, one of the quantitative research methods, was used in the research. The survey; which was prepared online; was applied to the students studying in the Tourism Faculties of the universities in Eskişehir with the help of the academics in the relative departments in the spring semester of the 2020-2021 academic year, on 15.05.2021-15.06.2021, with the convenience sampling technique, and a total of 246 usable data were obtained. In the analysis of the data, factor analysis, t-test, and ANOVA tests were used besides descriptive statistics. The factor analysis results reveal that the New Environmental Paradigm scale is gathered in three dimensions as “environment-centered approach”, “balanced growth approach” and “human-centered approach”. In the ANOVA test results, it was determined that there was a significant difference between the environmental attitudes of the participants and the departments from which they received an education. Results indicate that the environmental attitudes of Tourism Guidance students are higher than that of Tourism Management, Gastronomy, and Culinary Arts students. Nonetheless, it was concluded that socio-demographic variables did not have any effect on determining students' environmental attitudes. The study ends with various suggestions for increasing the environmental attitudes of students studying in different programs of tourism faculties.

Keywords: Environmental Attitude, New Environmental Paradigm, Faculty of Tourism, Students, Eskişehir

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun sosyo-ekonomik gelişimi sürecinde -özellikle de Endüstri Devrimi'yle beraber insanlığın daha yakın tarihi içinde- toplumlar doğayı dayanıklılık sınırlarının ötesinde defalarca değiştirmiş ve sömürmüştür (Ogunbode, 2013). 20. yüzyılın ilk yarısına kadar daha çok 19. yüzyıldan itibaren devam eden doğa koruma anlayışına bağlı romantik olarak nitelendirilebilecek tepkiler söz konusuysa, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise giderek güçlenen ve bilimsel çalışmalarla desteklenmiş çeşitli çevreci hareketler ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Söz konusu hareketler farklı pek çok disiplininin çalışma konusu haline gelmiştir (Kartal ve Kartal, 2020). Bu doğrultuda, insan ile çevre arasındaki ilişkilerin daha sistemli olarak incelenmesi 1960'ların sonlarında 1970'li yılların başlarında akademik bir disiplin olarak ortaya çıkan çevre etiğiyle gündeme gelmiştir (Omay, 2019). Tarım ilaçlarının çevre ve canlılar üzerindeki zararlı etkilerinin anlatıldığı ve Rachel Carson'ın 1962 yılında kaleme aldığı “Silent Spring” (Sessiz Bahar) isimli kitap (Emir, 2019), halk arasında bir önem ve farkındalık duygusu yaratmak için büyük bir katalizör görevi görmüştür. Carson'ın çalışmasının ardından, 1960'ların ortalarında çevre hareketleri ivme kazanmış ve 1970'lerin başında “Dünya Günü”nün (22 Nisan 1970) başlaması ve çeşitli çevre örgütlerinin de doğuşuyla zirveye ulaşmıştır (Thapa, 2001). Sanayi Devrimi'nden bu yana süre gelen çevre kazaları, petrol sızıntıları, zehirli atıkların yanlış yönetimi, artan nükleer silahlar ve enerji nedeniyle artan çevre sorunlarının giderek dikkat çekmesiyle (Lück, 2003) insanın belirli bir ömrü olan küresel ekosistemin parçası olduğu ve varlığını sürdürebilmesinin sistemin istikrarına bağlı olduğu anlaşılmaya başlanmıştır (Dunlap 1980).

İlk olarak doğa bilimciler insan davranışının doğal çevreye nasıl zarar verdiğini sistematik olarak araştırmaya başlamış (Hawcroft ve Milfont, 2010), daha sonraki dönemlerde artan çevre koruma bilinci sosyal bilimcileri hem aktivist bir bakış açısıyla hem de bir dizi daha geleneksel bilimsel araştırma düzeyinde insan-çevre ilişkisini giderek daha fazla sorgulamaya teşvik etmiştir (Arcury, Johnson ve Scollay, 1986). Gerek doğa bilimciler gerekse de sosyal bilimciler, doğal kaynakların aşırı tüketimi ve yüksek doğurganlık oranları gibi insan davranışlarını pek çok çevre

sorununun temel itici güçleri olarak tanımlamıştır. Ayrıca, küresel ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlayan çabaların, toplumdaki olumsuz uygulamaları değiştirmeye yönelik stratejileri içermesi gerektiği konusunda da hemfikir olmuşlardır (Ogunbode, 2013). Bu doğrultuda insanların çevreye zarar verme nedenlerini anlamak amacıyla çeşitli araştırmalar yürütülmüştür ve çevresel tutumların; çevresel bilgi, normlar ve koşullar gibi diğer faktörlerle birlikte çevre yanlısı/karşıtı davranışın ana belirleyicilerinden biri olduğu öne sürülmüştür (Hines, Hungerford ve Tomera, 1987; Bamberg ve Möser, 2007; Duerden ve Witt, 2010). Bu bağlamda, bireylerin çevre konusundaki tutumlarını ölçmek amacıyla çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Zaman içerisinde geliştirilen çevresel tutum ölçekleri farklı ülkelerdeki insan gruplarına, paydaşlar ile çeşitli sektörlerde çalışanlara uygulanmış ve böylece insanların doğal çevre ile ilgili tutumlarını etkileyen faktörler araştırılmıştır.

Literatür incelemesi sonucunda geçmişte yürütülen pek çok araştırmanın, Dunlap ve Van Liere'nin 1978 yılında geliştirmiş olduğu "Yeni Çevresel Paradigma-YÇP" (New Environmental Paradigm-NEP) ve 2000 yılında güncellediği "Yeni Ekolojik Paradigma-YEP" (New Ecological Paradigm-NEP) ölçeklerini kullandığı görülmektedir (Thapa, 2001; Luo ve Deng, 2008; Benckendorff, Moscardo ve Murphy, 2012; López-Bonilla ve López-Bonilla, 2015; Giddy ve Webb, 2018; Ntanos, Kyriakopoulos, Skordoulis, Chalikias ve Arabatzis, 2019). Bu ölçeğin yaygın kullanımı, temel olarak çevresel tutumların göstergesi olan inançları ve/veya dünya görüşlerini ölçmesinden kaynaklanmaktadır (Hawcroft ve Milfont, 2010; Choi ve Fielding, 2013; Matsiori, 2020). Araştırmalarda dikkat çeken bir diğer nokta da Yeni Çevresel Paradigma ölçeğini birtakım sosyo-ekonomik değişkenlerle (yaş, eğitim, cinsiyet vb.) ilişkilendiren ve bireylerin çevresel tutumlarını etkileyen faktörleri araştıran az sayıda araştırma olmasıdır (Ogunbode, 2013; Denis ve Pereira, 2014; Halkos ve Matsiori, 2017; Matsiori, 2020). Turizm ile çevre arasındaki ayrılmaz ve yakın ilişki, sürdürülebilirliğin turizm literatüründe süregelen önemli bir konu olması vb. nedenlerle bu ölçek, turizme ilişkin araştırmalarda ağırlıklı olarak turistlerin, bunun yanı sıra da yerel halkın ve turizm eğitimi alan öğrencilerin çevre bilincini ve tutumunu ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Lück, 2003; Kim, Borges ve Chon, 2006; Luo ve Deng, 2008; Benckendorff vd., 2012; Giddy ve Webb, 2018; Hwang, Moon, Lee, Kim ve Kim, 2020).

Gezegimizdeki yaşamın gelecekteki kalitesi ve istikrarı, gençlerin çevre konusunda bilinçli ve duyarlı kararlar almak için gerekli dünya görüşünü geliştirmelerine ve sürdürülebilir bir dünyanın yaratılmasında aktif katılımcılar olmalarına bağlıdır (Erdoğan, 2009). Bu bakımdan çevre sorunlarının irdelenmesi ve tartışılması üniversiteler de dahil olmak üzere tüm eğitim düzeylerinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Fernández Manzanal, Rodríguez Barreiro ve Carrasquer, 2007). Yükseköğretim, kuşkusuz geleceği inşa etmek için önemli bir araçtır. Dolayısıyla üniversitelerin çevresel değerler bilincinin çoğaltılmasına yönelik artan ilgileri, üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin farkındalık düzeylerinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır (Rodríguez-Barreiro, Fernández-Manzanal, Serra, Carrasquer, Murillo, Morales Calvo ve del Valle, 2013). Üniversitelerde çeşitli programlar altında verilen sürdürülebilirlik için eğitim, sürdürülebilir kalkınma için eğitim ve çevre eğitimi gibi dersleri kapsayan girişimlerin tamamının farklı geçmişleri ve gerekçeleri mevcuttur (Shephard, Harraway, Jowett, Lovelock, Skeaff, Slooten, Strackf ve Furnari, 2015). Bununla beraber, üniversitelerde verilen bu derslerin genel bağlamda sürdürülebilirlik davranışını teşvik edip etmediğinin değerlendirilmesi, öğrencilerin çevresel tutumları ve davranışları arasında bir ilişkinin var olup olmadığının tespiti, diğer bir ifadeyle incelenen tutumlar ile günlük çevresel davranışlar arasında bir ilişkinin var olup olmadığının anlaşılması oldukça önemlidir (Rodríguez-Barreiro vd., 2013). Buradan hareketle bu çalışmanın ana amacı, Dunlap ve Van Liere'nin (1978) Yeni Çevresel Paradigma ölçeğini kullanarak Eskişehir'deki üniversitelerin bünyesinde bulunan Turizm Fakültelerinde eğitim alan öğrencilerinin çevresel dünya görüşünü tespit etmektedir. Bu amaçtan hareketle, öğrencilerin sosyo-demografik verileri ışığında (cinsiyet,

yaş, eğitim gördüğü bölüm, ailenin yaşadığı yer, ailenin gelir durumu, ebeveynlerin yaş ve eğitim düzeyi) gruplar arasında puan ortalamalarına göre karşılaştırmalar da yapılmıştır. Bu araştırma bulgularının, Turizm Fakültelerinde sürdürülebilirlik ve çevre konularında çeşitli ve kapsamlı dersler alan Turizm Fakültesi öğrencilerinin çevresel tutumları ve dünya görüşleri hakkında bilgi vermesi ve literature katkı sağlaması beklenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Batı kültürleri, sanayileşme ile birlikte insan merkezli bir dünya görüşünün uzun bir geleneğini paylaşmaktadırlar. Son birkaç yüzyıldır yürürlükte olan ve “Baskın Sosyal Paradigma” (Dominant Social Paradigm) ismi verilen bu yaklaşım insanın doğadan ayrı, üstün ve doğa üzerinde egemen olduğu varsayımına dayanmaktadır (Arcury vd., 1986; Lück, 2003). Söz konusu yaklaşıma göre; insanlar doğayı yönetme ve değiştirme hakkına sahiptir, büyümenin ve insanın çevre üzerindeki etkisinin gerçek sonuçları söz konusu değildir (Giddy ve Webb, 2018). Doğa, insan ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak için vardır; ancak içsel bir değeri bulunmamaktadır (Wearing, McDonald ve Ponting, 2005). Esasen bu görüşün bir kısmı, doğal kaynakların bolluğu ve o dönemde bu kaynakları korunmaya gerek olmaması ile ilgiliyken; bir kısmı ise insanoğlunun kültür ve teknolojiye sahip olması nedeniyle doğal çevreye uyum sağlamak zorunda olmaktan ziyade, doğayı insan amaçlarına uyarlayabilen bir varlık olarak görülmesiydi (Dunlap, 1980). Çevre karşıtı ve sömürücü olan bu yaklaşım “doğanın fethi, özel mülkiyete bağlılık” ve “bilim ve teknolojiye inanç” gibi fikirleri savunmaktaydı (Dunlap ve Van Liere 1984; Caron, 1989). Dolayısıyla bu görüşü benimseyenler, ekolojik sorunlara (Örn; kaynak kıtlığı, asit yağmuru, vb.) çözüm bulmak için bilim ve teknolojiye inanmaktaydı (Geller ve Lasley, 1985). Bu dönemde sosyal bilimler, insanı ekolojik kısıtlamalardan muaf olarak kabul etmekteydi (Erdoğan, 2009).

1960’larda ve 1970’lerde genel toplumsal ve sosyal bilim dünya görüşünde bir değişim yaşanmaya başlamış, kamuoyunda çevre ve çevre sorunları konusunda artan bir farkındalık ortaya çıkmıştır (Arcury vd., 1986). Amerika Birleşik Devletleri’ndeki (ABD) çevre hareketleriyle beraber sosyal psikologlar, o zamanlar var olan nüfusa ilişkin dünya görüşünün çevresel kaygıyı yansıtacak şekilde değiştiğini varsaymışlardır (Khan, Khan ve Adil, 2012). Çünkü bu dönemde temelde refahı, büyümeyi, laissez-faire (bırakınız yapsınlar) ekonomisine bağlılığı ve mülkiyet haklarını destekleyen bir fikir olan Baskın Sosyal Paradigma’ya karşı alternatif çevresel modeller ortaya çıkmaya başlamıştır (Taskin, 2004; Lundmark, 2007). Araştırmacılar tarafından insanoğlunun çevresel dünya görüşlerine, doğa ile nasıl etkileşime girdiğine ve doğal kaynakları nasıl kullandığına yönelik tutumları ölçen çeşitli ölçekler geliştirilmiştir (Zhushi-Etemi, Ceka, Çadraku, Bytyqi, Shala-Abazi, Fetoshi, Ymeri ve Murtezan Ismaili, 2021). Bu ölçeklerden “Ekoloji” (Maloney ve Ward, 1973), “Çevresel Endişe” (Weigel ve Weigel, 1978) ve “Yeni Çevresel Paradigma” (Dunlap ve Van Liere, 1978; Dunlap, Van Liere, Mertig ve Jones, 2000) yaygın olarak kullanılmaktadır (Dunlap ve Jones, 2003; Bernstein, 2017). Söz konusu üç ölçek; inançlar, tutumlar, niyetler ve davranışlar gibi birden fazla olguyu ve/veya endişe ifadesini incelemektedirler (Dunlap ve Jones, 2002). Yaygın olarak kullanılmasına rağmen, hem “Ekoloji” ölçeği hem de “Çevresel Endişe” ölçeği, yeni sorunlar ortaya çıktıkça tarihlenen belirli çevresel konulara atıfta bulunan maddeleri içerirken (Dunlap ve Jones, 2002; 2003) “Yeni Çevresel Paradigma” ölçeği, insanın çevre ile ilişkisi hakkındaki evrensel inançları ölçerek bu sorunu ortadan kaldırmıştır. Diğer bir ifadeyle çevresel ölçeklerin çoğu, yalnızca katılımcıların vahşi doğanın korunması, hava/su kirliliği, toprak erozyonu ve aşırı nüfus gibi belirli sorunlarla ilgili endişelerini incelerken; “Yeni Çevresel Paradigma” ölçeği büyümeyi sınırlamanın, ekosistemlerin bütünlüğünü korumanın ve insan ile doğa arasında daha uyumlu ilişkileri güvence altına almanın arzu edilirliliğini ileri sürerek insanların daha evrensel çevresel eğilimlerini araştırmaktadır (Albrecht, Bultena, Hoiberg ve Nowak, 1982). Çevre hareketlerinin de

giderek daha fazla uluslararası kaygılara dönüşmesiyle, ölçek evrensel olarak çevresel tutumun en yaygın kullanılan ölçüsü haline gelmiştir (Hawcroft ve Milfont, 2010; López-Bonilla ve López-Bonilla, 2015).

Dunlap ve Van Liere (1978), Yeni Çevresel Paradigma ölçeğini Pirages ve Ehrlich'in (1974) batılı sanayileşmiş toplumun anti-çevresel hamlesini yansıtan (Kim vd., 2006) çevre sorunlarını, ekonomik büyüme arayışı, teknolojik çözümlere destek ile insan merkezci olarak karakterize edilen çevre karşıtı Baskın Sosyal Paradigma'ya dayandırdığı çalışmasından esinlenerek oluşturmuştur (Sezer, Öğretmenoğlu ve Akova, 2021). Ölçek, çevresel kaygıdaki baskın görüşten (insanların üzerinde sınırsız bir egemenlik hakkına sahip olduğu bir çevre) yeni bir paradigmaya (sınırlı ve kırılgan olarak çevre) geçişi yakalamak için tasarlanmıştır (Benckendorff vd., 2012). Belirli çevresel konulara atıfta bulunmaktan kaçınarak, insanların doğanın geri kalanıyla ilgili hak ve sorumluluklarına ilişkin inançlara dayalı olarak farklı dünya görüşlerini ayırt etmeyi amaçlamaktadır (Denis ve Pereira, 2014). Yazarlara göre ekolojik sorunların esas nedenini büyük ölçüde bireylerin değerleri, tutumları ile inançları oluşturmaktadır. Çevresel sorunların üstesinden gelebilmek için doğayı ve insanı dengeli bir şekilde bütünleştirmek gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle Yeni Çevresel Paradigma, insanı doğanın ve ekosistemin bir parçası olarak gören, onun dengesinin sınırlarını ve/veya taşıma kapasitesini tanıyan bir yaklaşımdır (Albrecht vd., 1982; Geller ve Lasley, 1985). Söz konusu yeni ve alternatif dünya görüşü özetle; (1) doğaya yüksek değer verilmesine, (2) diğer türlere, diğer insanlara ve diğer nesillere yönelik genelleştirilmiş şefkate, (3) insanlara ve doğaya yönelik risklerden kaçınmak için dikkatli planlamaya ve eylemlere, (4) insanların uyum sağlaması gereken büyümenin sınırlarının bulunduğuna, (5) işbirliği, açıklık ve katılım ile (6) öngörü ve planlamayı vurgulayan katılımcı yeni politikalara dayanmaktadır (Erdoğan, 2009).

Yeni Çevresel Paradigma ölçeğinin ilk hali 1978 yılında Dunlap ve Van Liere tarafından dörtlü Likert tipi ölçekle (1:kesinlikle katılmıyorum-4: kesinlikle katılıyorum) 12 maddeden (8 olumlu ve 4 olumsuz) oluşarak hazırlanmıştır. Maddeler hem Yeni Çevresel Paradigma dünya görüşünün ortaya çıkışına ilişkin literatüre hem de çevre uzmanlarıyla istişareye dayalı olarak geliştirilmiştir (Hawcroft ve Milfont, 2010). Ölçeğin orijinal hali tek bir boyut olarak tasarlanmıştır; ancak daha sonraki uyarlamalar maddelerin iki ila beş boyut arasında oluştuğunu göstermiştir (Benckendorff vd., 2012). Ölçek, paradigmanın üç kavramsal alanını değerlendirmektedir. Bunlar; (1) insanın doğa ile çatışma yeteneği, (2) büyümenin sınırlarının varlığı ve (3) insanın doğanın geri kalanını yönetmesi üzerindeki rolü hakkındaki inançlarıdır (Luzar, Diagne, Gan ve Henning, 1995). Ölçek, 2000 yılında Dunlap, Van Liere, Mertig ve Jones tarafından 5'li Likert ölçeği ile 15 maddeyi içerecek şekilde "Yeni Ekolojik Paradigma" ismiyle gözden geçirilmiştir. Dünya kaynaklarının sınırlılığına ilişkin sürdürülebilir ve sürdürülemez dünya ikilemini ortaya koyan bu iki ölçek; eğitim, çevre, tarım, turizm vb. farklı alanlarda çeşitli toplumlar ve gruplar üzerinde yaygın olarak uygulanmaktadır (Taşkın ve Külcü, 2019). Bu sayede, insanların doğal çevreye karşı tutumlarını etkileyen faktörleri keşfetmeye çalışan çok sayıda çalışma ortaya çıkmıştır (Khan, vd., 2012). Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarını araştırdığı için söz konusu çalışma grubunu araştıran literatür incelenmiştir.

Thompson ve Gasteiger, 1971'de 3414 katılımcı ve 1981'de 3867 katılımcı ile Cornell Üniversitesi öğrencilerinin çevresel tutumlarını araştırmışlardır. Araştırma, öğrencilerin ekonomik ya da materyalist bir yaşam tarzını tercih ettiğini, çevre için maddi rahatlıklardan fedakarlık etmeye daha az istekli olduklarını göstermektedir. Bununla beraber Shetzer, Stackman ve Moore (1991) Kanada'daki *British Columbia* Üniversitesi'nde bulunan İşletme Fakültesinin farklı bölümlerindeki 237 öğrenciyle gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda çalışma grubunun tutumlarının güçlü bir şekilde çevre yanlısı olduğunu bulmuşlardır. Schultz ve Zelezny (1999), 14 ülkeden 2160 üniversite

öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırma sonucunda farklı ülkelerden gelen öğrenciler arasında bazı net ayrımlar tespit etmekle beraber, genel olarak çevresel tutumlar ve değerler arasında ortak ve tutarlı bulguların olduğunu saptamıştır. Thapa (2001), ABD'nin kuzeydoğu eyaletlerinde farklı bölümlerde üniversite eğitimi gören 540 öğrenci ile yürüttüğü çalışmada öğrencilerin genel olarak çevresel konuların önemini anladıklarını ifade etmelerine karşın farkındalıktan yoksun olduklarına işaret etmektedir. Ayrıca bulgular, Rekreasyon ve Park İşletmeciliği öğrencilerinin sırasıyla Otel, Restoran ve Kurumsal Yönetim ile Bilim, Teknoloji ve Toplum bölümleri öğrencilerine göre daha olumlu tutum sergilediklerini, çevre konularına daha fazla önem verdiklerini ve daha fazla duyarlı olduklarını göstermektedir. Fernández Manzanal vd., (2007), İspanya'daki Zaragoza Üniversitesi'nde farklı fakültelerde eğitim gören 952 öğrencinin çevresel tutumlarını araştırmıştır. Bulgular sonucunda 1. sınıf öğrencileri ve son sınıf öğrencileri ile kadın ve erkek öğrenciler arasında çevresel tutumlarda bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları; kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla çevresel tutumlarının yüksek ve hassasiyetlerinin daha fazla olduğuna ve son sınıf öğrencilerinin çevre konularıyla ilgili endişe düzeylerinin daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Erdoğan (2009), Türkiye'deki dört farklı üniversiteden 1295 lisans öğrencisinin çevresel dünya görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın bulguları, öğrencilerin %56'sının Yeni Ekolojik Paradigma, %24,9'unun ise Baskın Sosyal Paradigma yanlısı görüşlere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla beraber öğrencilerin neredeyse beşte birinin (%19,1) söz konusu iki çevre görüşünü benimseme konusunda kararsız olduğu bulgusuna da erişilmiştir. Benckendorff, vd., (2012), Avustralya Üniversitesi'nde İşletme ve Turizm bölümlerinde eğitim gören 139 lisans öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğrencilerin güçlü bir çevre yanlısı tutuma sahip olduğunu, insanlığın çevreyi kötü kullandığını ve insanlığın yaşamını sürdürürebilmek için çevre ile uyumlu olması gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca bulgular kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre çok daha güçlü bir çevre yanlısı tutuma sahip olduğunu da göstermektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin ebeveynlerinin biçim ve tutumlarının çocuklarının çevresel tutumlarını etkileme düzeyi de incelenmiştir. Sonuçlar, 1960 ve öncesi doğumlu anne-babaların çocuklarını daha çevre yanlısı yetiştirdiğini ortaya koymuştur. Rodriguez-Barreiro vd., (2013) Zaragoza Üniversitesi'nde çevre ile ilgili zorunlu veya seçmeli dersler veren farklı bölümlerde eğitim görmüş 60 mezun öğrencinin çevresel tutumları ile bu tutumların çevre yanlısı davranışlarla ilişkisini araştırmıştır. Çalışma, üniversitede günlük akademik yaşamda yeterli kaynak ve alışkanlıkların sağlanmasının, çevre yanlısı davranışı teşvik etmek için çok önemli bir unsur olduğunu vurgulamamıştır. Son olarak, dos Reis Neto, de Souza, Bitencourt, Cupertino, Neto, Soares ve Rodrigues (2021) Brezilya'da bulunan Uniderp Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde eğitim gören 241 öğrenciyle gerçekleştirdiği araştırma sonucunda kadın öğrencilerin erkeklere göre daha yoğun bir çevre merkezli tutum sergilediklerini tespit etmişlerdir.

Günümüzde çevre sorunları konusunda farkındalığın çoğalması ve bunun değer sistemlerine farklı çevreler tarafından nasıl yansıtıldığının anlaşılması duyarlı çevre yönetiminin geliştirilmesi için önemli hale gelmiştir (La Trobe ve Acott, 2000; Bogenç, 2021). Buradan hareketle, bu araştırma kapsamında literatür taraması ile üniversitelerin farklı bölümlerinde eğitim gören öğrencilerin çevresel tutum ve algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçları genel itibarıyla üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarının olumlu olduğunu göstermekle birlikte turizm ve çevrenin bütünleşik ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda gelecekte turizm endüstrisinin çeşitli sektörlerinde çalışmaya aday olan öğrencilerin çevresel tutumlarını inceleyen çalışma sayısının az olması dikkat çekmiştir. Turizm alanında eğitim-öğretim gören öğrencilerin çevresel tutumlarının daha fazla araştırılmasıyla; öğrencilerin çevresel dünya görüşünü daha iyi anlamının, varsa bu konudaki eksikliklerini gidermenin, iyileştirmenin ve onları doğru yönlendirmenin mümkün olması beklenebilir.

3. YÖNTEM

Araştırma, temel olarak Eskişehir'deki üniversitelerin bünyesinde bulunan Turizm Fakültelerinde eğitim gören öğrencilerinin çevresel dünya görüşünü tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın alt amacı doğrultusunda ise öğrencilerden elde edilen sosyo-demografik veriler ışığında (cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, gelir durumu, eğitim gördüğü bölüm, ebeveynlerin yaş ve eğitim düzeyi) gruplar arasında puan ortalamalarına göre karşılaştırmalar yapılması hedeflenmiştir. Söz konusu ana ve alt amaçlar göz önünde bulundurularak çevrim içi soru formu hazırlanmıştır.

Araştırmanın anketi iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde, öğrencilerin çevresel tutumlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesine ilişkin ölçek; ikinci bölümünde ise araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorular mevcuttur. Ölçek, Dunlap ve Van Liere'in (1978) 12 maddeden oluşan ve ölçeğin orijinal hali olan Yeni Çevresel Paradigma'yı (YÇP) kendi çalışmalarında uyarlayan Benckendorff vd.,'den (2012) alınmıştır. Üç boyuttan oluşan ölçek; çevre merkezli yaklaşım (1.-5. maddeler), dengeli büyüme yaklaşımı (6.-8. maddeler) ve insan merkezli yaklaşımı (9.-12. Maddeler) kapsamaktadır. İlk boyut olan "çevre merkezli yaklaşım", bireyin doğal kaynakların tüketimiyle ilgili olarak ekonomik sömürünün devam edebileceği sınırları anlayıp anlamadığını incelemektedir (Örn; Çmy1: İnsan sayısı açısından dünyanın kaldırabileceği üst sınıra ulaşıyoruz). İkinci boyut "dengeli büyüme yaklaşımı", doğanın dengesinin kırılmasına işaret ederek doğanın hassas dengesinin farkındalığını ele almaktadır (Örn; Dby1: Sağlıklı ekonomiyi sürdürmek için endüstriyel büyümenin kontrol edildiği dengeli bir ekonomi geliştirmeliyiz). Son boyut olan "insan merkezli yaklaşım" da ise insanın doğaya hükmetmesi gerektiği duygusunun reddi savunulmaktadır. Bu doğrultuda ifadeler ters madde olarak düzenlenmiştir (Örn; İmy1: İnsanların doğal ortamı değiştirme hakkı yoktur). Son olarak, anketteki maddelerin tamamı 5'li likert tipine göre ölçeklendirilmiştir (1: Kesinlikle Katılmıyorum- 5: Kesinlikle Katılıyorum).

Ankette yer alan ölçek maddeleri, alanında uzman Türkçe ve İngilizce dillerinde eğitim veren öğretim üyelerinin kontrolüne tabi tutulmuştur. Ardından araştırmada kullanılacak soru formu, turizm alanında akademisyen olarak çalışan öğretim elemanlarına uygulanarak bu kişilerin görüşlerine başvurulmuştur ve son halini almıştır. Araştırmanın evrenini Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültelerinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde Turizm İşletmeciliği, Turizm Rehberliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları; Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde Turizm İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları programları eğitim vermektedir. Söz konusu bölümlerin toplam öğrenci sayısı 1609'dur. Ancak evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından örneklem alma yoluna gidilmiştir. 15 Mayıs-15 Haziran 2021 tarihlerinde tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemiyle araştırmaya katılmaya gönüllü olan 246 öğrenciden çevrim içi ortamlarda veriler toplanmıştır.

DiLullo (1997) evrenin tamamına ulaşmanın mümkün olmadığı araştırmalar için kendi örneklem büyüklüklerini belirleyebileceklerini ifade etmektedir. Diğer taraftan Tavşancıl, (2006) evrene ulaşma konusunda mümkün olmayan çalışmalarda ölçekte yer alan madde sayısının 5 ile 10 katı olmasının örneklem için yeterli olacağını belirtmektedir. Ölçekte 12 madde yer almaktadır. Örneklem sayısının (246) 20 katı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda örneklemin evreni temsil etme konusunda yeterli olduğu söylenebilir. Elde edilen tüm veriler bir istatistik paket programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Değerlerin -1 ile +1 arasında yer almasından dolayı veri setinde normal dağılım sağlandığı için farklılık testlerinden parametrik testler (t-testi ve ANOVA testi) tercih edilmiştir. Ayrıca, Yeni Çevresel Paradigma ölçeği için faktör analizi yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine, çevresel tutumlarına ve bu tutumların sosyo-demografik değişkenlerle arasındaki anlamlı farklılığa ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1. Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (n: 246)

	n	%
Cinsiyet	Kadın	111 45,1
	Erkek	135 54,9
Yaş	18-21 yaş	133 54,1
	22 yaş ve üzeri	113 45,9
Bölüm	Turizm İşletmeciliği	88 35,8
	Gastronomi ve Mutfak Sanatları	88 35,8
	Turizm Rehberliği	70 28,5
Ailenin Aylık Geliri	4600 TL ve altı	154 62,6
	4601 TL ve üzeri	92 37,4
Ailenin Yaşadığı Yer	İl merkezi	143 58,1
	İlçe merkezi	77 31,3
	Belde	9 3,7
	Köy	17 6,9
Anne Yaşı	36-40	14 5,7
	41-60	226 91,9
	61 ve üzeri	6 2,4
Baba Yaşı	36-40	7 2,8
	41-60	222 90,3
	61 ve üzeri	17 6,9
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar	18 7,3
	İlkokul	64 26
	Ortaokul	51 20,7
	Lise	76 30,9
	Üniversite	35 14,3
	Lisansüstü	2 0,8
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar	8 3,3
	İlkokul	47 19,1
	Ortaokul	35 14,2
	Lise	102 41,5
	Üniversite	48 19,5
	Lisansüstü	6 2,4

Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özellikler Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların %45,1’i kadın %54,9’u erkektir. Yaş dağılımlarının 18-21 yaş arası (Z kuşağı) % 54,1 ile 22 yaş ve üzeri (Y kuşağı) %45,9 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %35,8’i Gastronomi ve Mutfak Sanatları, %35,8’i Turizm İşletmeciliği ve %28,5’i ise Turizm Rehberliği bölümünde öğrenim görmektedir. Ailenin gelir durumuna bakıldığında; %5,7’si 1600 TL ve altı gelire, %56,9’u 1601-4600 TL arası gelire ve %37,4’ü ise 4601 TL ve üzeri gelire sahiptir.

Ailelerinin yaşadığı yer bağlamında %58,1’inin il merkezinde, %31,3’ünün ilçe merkezinde, %3,7’sinin beldede ve %6,9’unun köyde yaşadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların annelerinin %5,7’si 26-40 yaş arasında, %91,9’u 41-60 yaş arasında ve %2,4’ü ise 61 yaş ve üzerindedir. Babalarının yaşları ise; %2,8’i 26-40 yaş arasında, %90,2’si 41-60 yaş arasında ve %6’sı ise 61 yaş ve üzerindedir.

Annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında %7,3'ünün okuryazar, %26'sının ilkökul, %20,7'sinin ortaokul, %30'9'unun lise, %14,2'sinin üniversite ve % ,8'inin ise lisansüstü eğitime sahip oldukları görülmektedir. Babalarının eğitim durumları ise %3,3'ü okuryazar, %19'1'i ilkökul, %14,2'si ortaokul, %41'5'i lise, %19,5'i üniversite ve % 2,4'ü lisansüstü eğitimidir.

4.2. Faktör Analizi ve Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

Faktör analizi uygulanırken faktör yapısını belirlemek ve anlamlı faktörler elde edebilmek için en yaygın olarak kullanılan temel bileşenler analizi seçilmiş, varimax rotasyonu (dikey döndürme) tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada yer alan Yeni Çevresel Paradigma ölçeği faktör analizine tabi tutulmuştur. Verilerin faktör analizine uygunluğu KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değeri ,755 ve Bartlett's küresellik testi sonuçları ($p \leq ,000$) Yeni Çevresel Paradigma ölçeği için anlamlıdır. Dolayısıyla faktör analizinin yapılmasının uygun olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi

Faktörler/İfadeler	Faktör Değerleri			Özdeğer	Varyans (%)	Std. Sapma	Ort.
	1	2	3				
Çevre Merkezli Yaklaşım (5 Madde)							4,10
Çmy4	,804			3,416	22,529	1,022	3,99
Çmy1	,794					1,173	4,00
Çmy3	,707					1,004	4,17
Çmy2	,626					,858	4,36
Çmy5	,598					,983	4,03
Dengeli Büyüme Yaklaşımı (3 Madde)							4,34
Dby3		,774		1,259	12,318	,706	4,43
Dby2		,695				,777	4,19
Dby1		,541				,676	4,42
İnsan Merkezli Yaklaşım (4 Madde)							4,05
İmy3*			,806	1,556	17,080	,887	3,93
İmy4*			,720			,851	3,95
İmy1*			,623			,904	4,12
İmy2*			,585			,857	4,20

Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi.

Açıklanan toplam varyans: % 51,926

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Ölçümü: % 75,5

Bartlett Testi: X^2 : 650,321; s.d.: 66; $p \leq ,000$ Genel ortalama: 4,15; Ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha : ,766

Ölçek Değerleri: (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum

*Ters Madde

Analiz sonucunda öz değer istatistiği 1'den büyük olan 3 faktör belirlenmiş ve ölçeğin bütün olarak açıkladığı varyans oranının ise %51,926 olduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan ilk faktör beş maddeden oluşan "çevre merkezli yaklaşım" faktörüdür. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %22,529, özdeğeri ise 3,416 olduğu görülmüştür. Faktör altında yer alan ifadeler verilen cevapların ortalamaları, 4,10'dur. Üç maddeden oluşan ve "dengeli büyüme yaklaşımı" olarak adlandırılan ikinci faktör ise toplam varyansın %12,318'sini açıklamaktadır. Özdeğerinin 1,259 olduğu faktörün ortalama değeri 4,34'dür. Üçüncü ve son faktör dört maddeden oluşan "insan merkezli yaklaşım" faktörüdür. Faktörün toplam varyansı açıklama oranının %17,080, özdeğerinin ise 1,556 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktör boyutlarının ortalama değeri 4,05'tir. Ayrıca faktörlerde yer alan ifadelerin faktör yükleri 0,541 ve 0,806 arasında değişmektedir. Diğer taraftan analiz sonuçları Yeni Çevresel Paradigma ölçeğinin güvenilir olduğunu göstermektedir ($\alpha = ,766$).

Öğrencilerin en fazla katılım gösterdikleri ifade “ İnsanlar hayatta kalabilmek için doğa ile uyum içinde yaşmalıdır ($x=4,43$)” iken, en az katıldıkları ifade ise “Bitkiler ve hayvanlar öncelikli olarak insanlar tarafından kullanılmak/tüketilmek için var olmamıştır ($x=3,93$)” ifadesi olmuştur. Ortalamalar birbirine yakınlık gösterse de katılımcıların en fazla katılım gösterdikleri yaklaşım “ dengeli büyüme” yaklaşımıdır.

4.3. Tek Yönlü Varyans Analizine (ANOVA) ve Asgari Önemli Fark (LSD) Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin eğitim aldıkları bölüm ile çevresel tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma meydana gelip gelmediğini belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile birlikte asgari önemli fark (Least Significant Difference-LSD) testi yapılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin Yeni Çevresel Paradigma algılarında bölüm türüne göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan Turizm Rehberliği öğrencilerinin ($x=4,42$) Yeni Çevresel Paradigma ölçeğine katılımı Gastronomi ve Mutfak Sanatları ($x=4,04$) ve Turizm İşletmeciliği ($x=4,03$) bölümü öğrencilerinden daha yüksektir.

Tablo 3. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğinin Bölüme Göre ANOVA Sonuçları

Bölüm	n	$\bar{x}$	s.s.	F	p	LSD
Gastronomi ve Mutfak Sanatları (1)	88	4,04	0,413			
Turizm Rehberliği (2)	70	4,42	0,362	18,658	0,000	2/1,3
Turizm İşletmeciliği (3)	88	4,03	0,528			

Katılımcıların bölümüne göre çevre merkezli yaklaşım, insan merkezli yaklaşım ve dengeli büyüme yaklaşımı faktörlerinde anlamlı bir farklılaşma meydana getirip getirmediğini belirleyebilmek için ANOVA ile birlikte LSD testi yapılmıştır. Tablo 4’te görüldüğü gibi bölüm değişkeni açısından çevre merkezli yaklaşım, dengeli büyüme yaklaşımı ve insan merkezli yaklaşım faktörlerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 4. Yeni Çevresel Paradigma Ölçek Boyutlarının Bölüme Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Bölüm	n	$\bar{x}$	s.s.	F	p	LSD
Çevre Merkezli Yaklaşım	Gastronomi ve Mutfak Sanatları (1)	88	4,07	0,656			
	Turizm Rehberliği (2)	70	4,42	0,544	11,336	0,000	2/1,3
	Turizm İşletmeciliği (3)	88	3,89	0,852			
Dengeli Büyüme Yaklaşımı	Gastronomi ve Mutfak Sanatları (1)	88	4,26	0,552			
	Turizm Rehberliği (2)	70	4,48	0,399	4,004	0,019	2/1
	Turizm İşletmeciliği (3)	88	4,32	0,495			
İnsan Merkezli Yaklaşım	Gastronomi ve Mutfak Sanatları (1)	88	3,83	0,564			
	Turizm Rehberliği (2)	70	4,38	0,473	17,585	0,000	2/1,3; 3/1
	Turizm İşletmeciliği (3)	88	4,01	0,676			

Çevre merkezli yaklaşım faktöründeki farklılık Turizm Rehberliği bölümü ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları ile Turizm İşletmeciliği bölümleri arasında meydana gelmiştir. Araştırmaya katılan Turizm Rehberliği öğrencilerinin ($x=4,42$) çevre merkezli yaklaşım faktörüne katılımı Gastronomi ve Mutfak Sanatları ($x=4,07$) ve Turizm İşletmeciliği ($x=3,89$) bölümü öğrencilerinden daha yüksektir.

Dengeli büyüme yaklaşımı faktöründeki farklılık Turizm Rehberliği bölümü ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü arasında meydana gelmiştir. Araştırmaya katılan Turizm Rehberliği

öğrencilerinin ($x=4,48$) dengeli büyüme yaklaşımı faktörüne katılımı Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencilerinden ($x=4,26$) daha yüksektir.

İnsan merkezli yaklaşım faktöründeki farklılık Turizm Rehberliği bölümü ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları ve Turizm İşletmeciliği bölümleri arasında meydana gelmiştir. Araştırmaya katılan Turizm Rehberliği öğrencilerinin ($x=4,38$) insan merkezli yaklaşım faktörüne katılımı Gastronomi ve Mutfak Sanatları ($x=3,83$) ve Turizm İşletmeciliği ($x=4,01$) bölümü öğrencilerinden daha yüksektir. Diğer farklılık Turizm İşletmeciliği bölümü ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü arasında meydana gelmiştir. Araştırmaya katılan Turizm İşletmeciliği öğrencilerinin ($x=4,01$) insan merkezli yaklaşım faktörüne katılımı Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencilerinden ($x=3,83$) daha yüksektir.

Katılımcıların çevresel tutumlarının cinsiyete ve yaşa göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için t-testi, yaşanılan yer, anne yaşı, baba yaşı, anne eğitimi, baba eğitimi ve aylık gelir durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için ANOVA testleri uygulanmıştır. Uygulama sonuçları anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermiştir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Endüstri Devrimi'nden bu yana insanoğlunun gerçekleştirdiği olumsuz ve sorumsuz eylemler bir yandan ekolojik sistemin dengesini bozarak diğer türlerin yaşamlarını tehlikeye atarken öte yandan kendi ırkının da gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamalarına, temiz, sağlıklı ve adil yaşam hakkına sahip olabilmelerine engel olmaktadır. Geline nokta dünyanın kaynaklarının giderek artan, sorumsuz ve sürdürülemez biçimde tüketilmesi başta iklim değişikliği olmak üzere pek çok ciddi çevre sorununa dönüşmüş durumdadır. "Sürdürülemez" yaşamın değişebilmesi ancak devletlerin ortak çevre politikalarını kararlı bir biçimde uygulamaya koymasıyla ve toplumların/bireylerin çevre konusunda daha bilinçli ve duyarlı olmasıyla gerçekleşebilir. Söz konusu zararlar insan davranışlarının sonucunda meydana geldiği için çevre ve sürdürülebilirliğe ilişkin konular farklı sosyal bilim alanlarının uzmanları tarafından 1970'li yıllardan itibaren sıklıkla ele alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda insanların çevreye zarar verme nedenlerini anlamak amacıyla çeşitli araştırmalar yürütülmüştür ve ölçekler geliştirilmiştir. Bu çalışmada, evrensel olarak çevresel tutumun en yaygın ölçüsü olarak kullanılan Dunlap ve Van Liere'in (1978) geliştirdiği Yeni Çevresel Paradigma (YÇP) ölçeği temel alınmıştır ve Eskişehir'de bulunan Turizm Fakültelerinde eğitim alan öğrencilerin çevresel dünya görüşleri araştırılmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; çoğunluğunun erkek (%54,9) olduğu görülmektedir. Yaş aralıkları belirlenirken "Kuşaklar Teorisi"nden yararlanılmıştır. Dünyanın farklı ülkelerinde kuşak aralıkları birbirine yakın yaşlar olmakla beraber o ülkenin siyasi, tarihi, teknolojik vb. gelişmelerden dolayı değişiklik gösterebilmektedir (Strauss ve Howe, 1991; Knight, 2009). Türkiye'de 1980-1999 arasında doğanlar Y kuşağını; 2000 ve sonrası doğanlar ise Z kuşağını oluşturmaktadır (Kuran, 2018). Buna göre öğrencilerin; %45,9'u geç dönem Y kuşağı ve %54,1'i ise erken dönem Z kuşağı bireyleridir. Katılımcıların eğitim aldıkları bölüm türü açısından ise sayıları birbirine oldukça yakındır. Öğrencilerin ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde çoğunluğun; 41-60 yaş aralığında ve lise mezunu olduğu, şehir merkezinde yaşadığı ile 1601-4600 TL arasında gelire sahip olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Araştırma sonucunda her üç bölümde eğitim alan öğrencilerin genel olarak çevresel tutumlarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler, "dengeli büyüme yaklaşımı" ve "çevre merkezli yaklaşım" boyutlarına "insan merkezli yaklaşım" boyutundan daha fazla katılım göstermiştir. Ayrıca, öğrencilerin en fazla katılım gösterdikleri ifade dengeli büyüme yaklaşımında yer alan "İnsanlar hayatta kalabilmek için doğa ile uyum içinde yaşamalıdır ($x=4,43$)" olmuştur. Söz konusu bulgular öğrencilerin; istikrarlı bir ekonominin ve büyümenin sınırlarının olması gerekliliği ile doğa-insan dengesini savunan Yeni Çevresel Paradigma yanlısı görüşü benimsediklerini ve

insanların çevre üzerinde sınırsız bir egemenlik hakkına sahip olduğu Baskın Sosyal Paradigma anlayışına uzak olduklarına işaret etmektedir. Bu durum öğrencilerin büyümenin sınırlarına ve doğal kaynakların tüketimine ilişkin ekonomik sömürünün sürdürülemez bir yaklaşım olduğunun (Dunlap vd., 2000; Denis ve Pereira, 2014) farkında olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla, araştırmaya katılan öğrencilerin çevresel konuların önemini bilincinde olarak insan ile doğa arasında daha uyumlu ilişkiler arzu ettikleri, sürdürülebilir büyümeyi savundukları ve materyalist bir yaşam tarzını tercih etmedikleri söylenebilir. Bu doğrultuda, elde edilen bulguların mevcut literatürdeki çalışmalar ile benzerlik gösterdiği ifade edilebilir (Shetzer vd., 1991; Erdoğan, 2009; Benckendorff, vd., 2012). Öte yandan, bu çalışmada herhangi bir sosyo-demografik özelliğin çevresel tutumu etkilemediği saptanmıştır. Oysa ki çevresel tutum çeşitli sosyo-demografik özelliklerden etkilenebilmektedir (Pienaar, Lew ve Wallmo, 2015). Literatürde yer alan pek çok çalışma cinsiyetin çevresel tutumun önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmektedir (Shephard, Mann, Smith ve Deaker, 2009; Chan, Pong ve Tam, 2019; Buckingham, 2020; Goodale, 2021). Araştırmalar ağırlıklı olarak, kadın öğrencilerin erkeklere göre daha yüksek çevresel tutum sergilediğini göstermektedir (Blaikie, 1992; Rideout; 2005; Fernández Manzanal vd., 2007; Harraway, Broughton-Ansin, Deaker, Jowett ve Shephard, 2012; Pienaar vd., 2015; Goodale, 2021). Bununla beraber herhangi bir cinsiyetin çevre sorunlarına daha fazla ilgi göstermede etkili olmadığını ileri süren az sayıda çalışma da mevcuttur (Benton ve Funkhouser 1994; Hayes, 2001). Öğrencilerin çevresel dünya görüşlerinin şekillenmesinde eğitim aldıkları bölüm ile çevre ve sürdürülebilirliğe ilişkin derslerin yoğunluğunun yanı sıra daha önceki geçmiş deneyimleri de (aile yaşantısı ve/veya daha geniş topluluklar içindeki kültürel yapı) rol oynamaktadır (Benckendorff, vd., 2012; Harraway vd., 2012; Shephard vd., 2015). Fakat, bu araştırmanın çalışma grubuna dahil öğrencilerin yaşı, ailelerinin yaşadığı yer, ailelerinin gelir durumu, ebeveynlerin yaş ve eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik özelliklerinin çevresel tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan, geçmişten gelmeyen, sonradan edinilen üniversite eğitim deneyiminin çevresel dünya görüşlerinin oluşmasında rolü olduğu saptanmıştır (Shephard, 2010; Harraway vd., 2012). Ayrıca, yaş ile çevresel tutum arasında anlamlı bir fark olmasa da ortalamalara bakıldığında Y kuşağının (4,21) çevreye karşı hassasiyetinin Z kuşağına (4,09) göre daha fazla olduğu görülmektedir. Y kuşağı ve Z kuşağı dijital teknolojinin içinde doğmuş ve yetişmiş olmaları nedeniyle savaş, terör olayları, sosyal ve toplumsal olaylar, çevre sorunları gibi olumsuz durumlara kendilerinden önceki kuşaklara kıyasla anında ve çok daha yoğun şekilde tanıklık etmektedir. Bu yüzden onları daha temkinli ve pragmatik yaparken aynı zamanda dünyayı değiştirme konusunda sorumluluk almaya istekli ve aktif bireyler haline de getirmektedir (Kartal ve Tatlı, 2020). Dolayısıyla, her iki kuşağın da çevreye yönelik hassiyetleri ve endişeleri fazladır ve bu durum tutum ve davranışlarını şekillendirmektedir (Dwidienawati ve Gandasari, 2018; Dwidienawati, Abdinagoro, Gandasari ve Tjahjana, 2021). Bununla beraber, Y kuşağının çevreye karşı tutumunun Z kuşağına göre daha fazla olduğu gözlenmektedir (Courtney, 2020; Fabiola ve Mayangsari, 2020; Lavuri, Jusuf ve Gunardi, 2021). Araştırma sonuçları da bu durumu desteklemektedir.

Öğrencilerin eğitim aldıkları bölüm ile çevresel tutumları arasında anlamlı bir farklılaşma meydana gelip gelmediğini belirleyebilmek için yapılan analiz sonucunda ise Turizm Rehberliği öğrencilerinin Turizm İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümlerinde eğitim alanlara göre daha güçlü çevresel tutuma sahip olduğu sonucuna erişilmiştir. Bu sonucun, Turizm Rehberliği programlarının ders müfredatlarının çevresel, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına ve aktarılmasına vurgu yapan derslerinin kapsamlarıyla, çeşitliliğiyle, yoğunluğuyla ve turist rehberliği mesleğinin özünde var olan değerlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Turist rehberleri, turizm endüstrisinin en ön saflarında görev alan kilit aktörlerindedir. Turist rehberleri, bir ülkenin/destinasyonun doğal, kültürel ve tarihi değerlerini mesleki rolleri, bilgi ve becerileri ile ön

plana çıkartıp tanıtırken aynı zamanda söz konusu değerlerin korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında yüksek sorumluluk sahibidir. Dolayısıyla, Turizm Rehberliği eğitimi alan öğrencilerinin gerek üniversitede mesleğe yönelik aldıkları dersler, gerek stajları, uygulama gezileri ve sektördeki çalışma deneyimleri göz önünde bulundurulursa çevresel hassasiyetleri ile çevresel kaygılarının daha yüksek olmasının ve çevresel tutumlarının daha kuvvetli olarak belirlenmesinin beklendik bir sonuç olduğu düşünülebilir (Kong, 2014; Weiler ve Black, 2015; Erkol Bayram, Karaçar ve Bayram, 2017; Alazaizeh, Jamaliah, Mgonja ve Ababneh, 2019). Bununla beraber, Turizm İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümlerinde eğitim alan öğrencilerin çevresel tutumlarının arttırılmasına yönelik birtakım önerilerde bulunmak mümkündür. Öncelikle öğrencilerin çevresel tutumlarını ve motivasyonlarını güçlendirecek çevre bilimi, çevre felsefesi, çevre etiği, çevre okuryazarlığı, küresel iklim değişikliği vb. derslerin programlara dahil edilmesi sağlanabilir. Öğretim elemanlarının çevreye ilişkin güncel sorunları derslerde daha fazla ele alarak öğrencilerin ilgisini çekmesi ve farkındalık yaratması olumlu bir etki sağlayabilir. Toplumla hizmet uygulamaları dersi kapsamında öğrencilerin çevre bilincini arttırmak için gönüllü çevre temizliği ile doğal yaşamın korunmasına ve sürdürülmesine ilişkin uygulamalar yaptırılabilir. Öğrenciler, üniversitelerin çevre ve sürdürülebilirlikle ilişkin öğrenci kulüplerine yönlendirilebilir. Ayrıca, öğrencilerin diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları bünyelerinde gerçekleştirilen doğa ve çevre projelerine katılmaları teşvik edilebilir. Çeşitli çevre eğitim modüllerinin ve belgesellerin (iklim değişikliği, iklim krizi, iklim politikaları, karbon ayak izi, atık yönetimi, su yönetimi, gençliğin sorumluluğu vb.) gerek derslerde gerekse ders dışı etkinliklerde öğrencilerle buluşturulmasının çevresel tutumun artmasına katkı sağlayacağı düşünülebilir.

Son olarak, araştırmanın sınırlılıkları ve gelecek çalışmalar için öneriler belirtilmek istenmektedir. Her araştırmada olduğu üzere bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma, Eskişehir'deki üniversitelerin Turizm Fakültelerindeki Turizm İşletmeciliği, Turizm Rehberliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları programlarında eğitim gören öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Dolayısıyla araştırma bulguları Türkiye'deki tüm Turizm Fakültesi öğrencilerine genellenemez. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda yapılan değerlendirmeler ve geliştirilen öneriler, bu araştırmanın gerçekleştirildiği örneklem kapsamında geçerlidir. Pandemi koşulları, ekonomik olması, zaman tasarrufu sağlaması, cevaplama oranının yüksek olması gibi sebepler göz önünde bulundurulurken kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve veriler çevrim içi ortamlarda toplanmıştır. Gelecekte çalışma yapacak olan araştırmacıların örneklem sayısını arttırması, mümkünse tam sayıya gitmesi ile öğrencilerin çevresel tutumlarına ilişkin etkilerin daha farklı boyutlarda tartışılması sağlanabilir. Araştırmalara rekreasyon yönetimi bölümü öğrencilerinin de katılması sağlanarak bölümler arasındaki karşılaştırmalar zenginleştirilebilir. Birinci sınıf ve son sınıf öğrencilerinin çevresel tutumları karşılaştırılabilir. Benzer şekilde hali hazırda eğitim gören öğrenciler ve mezun öğrencilerin tutum farklılıklarının olup olmadığı incelenebilir. Bütün bu önerilere ek olarak çalışmaların ilerleyen zaman periyotları içerisinde tekrar edilmesiyle öğrencilerin çevresel tutum davranışları izlenerek bir öngörude bulunulması mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Albrecht, D., Bultena, G., Hoiberg, E., & Nowak, P. (1982). Measuring environmental concern: The new environmental paradigm scale. *The Journal of Environmental Education*, 13(3), 39-43.
- Alazaizeh, M. M., Jamaliah, M. M., Mgonja, J. T., & Ababneh, A. (2019). Tour guide performance and sustainable visitor behavior at cultural heritage sites. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(11), 1708-1724.
- Arcury, T. A., Johnson, T. P., & Scollay, S. J. (1986). Ecological worldview and environmental knowledge: The "new environmental paradigm". *The Journal of Environmental Education*, 17(4), 35-40.

Turizm Fakültesinde Eğitim Alan Öğrencilerin Çevresel Tutumlarının “Yeni Çevresel Paradigma” Bağlamında Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği

- Bamberg, S., & Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology, 27*(1), 14-25.
- Benckendorff, P., Moscardo, G., & Murphy, L. (2012). Environmental attitudes of Generation Y students: Foundations for sustainability education in tourism. *Journal of Teaching in Travel & Tourism, 12*(1), 44-69.
- Benton Jr, R., & Funkhouser, G. R. (1994). Environmental attitudes and knowledge: An international comparison among business students. *Journal of Managerial Issues, 6*(3), 366-381.
- Bernstein, J. M. (2017). *Renewing the New Environmental Paradigm Scale: The Underlying Diversity of Contemporary Environmental Worldviews*. Doctoral Dissertation, University of Hawai'i at Mānoa, United States of America.
- Blaikie, N. W. (1992). The nature and origins of ecological world views: An Australian Study. *Social Science Quarterly, 73*(1), 144-65.
- Boguç, Ç. (2021). Bireylerde doğa bilincinin gelişmesinde çevre eğitiminin rolü. *Journal of Humanities and Tourism Research, 11* (2), 396-407.
- Buckingham, S. (2020). *Gender and Environment, Second Edition*, London: Routledge.
- Caron, J. A. (1989). Environmental perspectives of blacks: Acceptance of the “New environmental paradigm”. *The Journal of Environmental Education, 20*(3), 21-26.
- Chan, H. W., Pong, V., & Tam, K. P. (2019). Cross-national variation of gender differences in environmental concern: Testing the sociocultural hindrance hypothesis. *Environment and Behavior, 51*(1), 81-108.
- Choi, A. S., & Fielding, K. S. (2013). Environmental attitudes as WTP predictors: A case study involving endangered species. *Ecological Economics, 89*, 24-32.
- Courtney, D. A. (2020). *Exploring Generation Z's Environmental Concerns and Its Effects on Their Purchasing Behaviors*. Honors Thesis, Texas State University, United States of America.
- Denis, H. D., & Pereira, L. N. (2014). Measuring the level of endorsement of the New Environmental Paradigm: A transnational study. *Dos Algarves: A Multidisciplinary e-Journal, 23*, 4-26.
- DiLullo, L. K. (1997). *A Post Hoc Power Analysis of Inferential Research Examining the Relationship Between Mathematic Anxiety and Mathematic Performance*. Doctoral Dissertation, Auburn University, Alabama, USA.
- Duerden, M. D., & Witt, P. A. (2010). The impact of direct and indirect experiences on the development of environmental knowledge, attitudes, and behavior. *Journal of Environmental Psychology, 30*(4), 379-392.
- Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1978). The “New Environmental Paradigm”. *The Journal of Environmental Education, 40*(1), 19-28.
- Dunlap, R. E. (1980). Paradigmatic change in social science: From human exemptions to an ecological paradigm. *American Behavioral Scientist, 24*(1), 5-14.
- Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1984). Commitment to the dominant social paradigm and concern for environmental quality. *Social Science Quarterly, 65*(4), 1013.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G., & Jones, R. E. (2000). New trends in measuring environmental attitudes: Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised NEP scale. *Journal of Social Issues, 56*(3), 425-442.
- Dunlap, R. E., & Jones, R. E. (2002). Environmental concern: Conceptual and measurement issues, *In Handbook of Environmental Sociology, eds.. Dunlap R. E & Michelson W., Westport, CT: Greenwood Press, 482–524.*
- Dunlap, R. E., & Jones, R. E. (2003). Environmental attitudes and values, *In Encyclopedia of Psychological Assessment, ed., Fernandez-Ballesteros, R., London: Sage, 364–369.*
- Dos Reis Neto, J. F., De Souza, C. C., Bitencourt, T. D. A., Cupertino, C. M., De Melo Neto, P. L., Soares, D. G., & De Oliveira Rodrigues, I. (2021). Validating the scale of the New Ecological Paradigm (NEP) in Brazilian University Students. *Research, Society and Development, 10*(4), 1-11.
- Dwidienawati, D., & Gandasari, D. (2018). Understanding Indonesia's generation Z. *International Journal of Engineering & Technology, 7*(3), 245-253.
- Dwidienawati, D., Abdinagoro, S. B., Gandasari, D., & Tjahjana, D. (2021). Do generation Y and Z really concern about environmental issues?. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (pp. 1-8).* IOP Publishing.

- Emir, B. C. (2019). Sergey Zalıgın'in ekolojik roman adlı eseri üzerine ekoeleştirel bir okuma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 67-90.
- Erdoğan, N. (2009). Testing the new ecological paradigm scale: Turkish case. *African Journal of Agricultural Research*, 4(10), 1023-1031.
- Erkol Bayram, G., Karaçar, E. ve Bayram, A. T. (2017). The importance of ecotourism consciousness on tour guiding education. *Journal of Research in Education and Teaching*, 3, 40-50.
- Fabiola, K., & Mayangsari, L. (2020). The influence of green skepticism, environmental knowledge and environmental concern on generation Z's green purchase intentions in Indonesia. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 5(8), 96-105.
- Fernández-Manzanal, R., Rodríguez-Barreiro, L., & Carrasquer, J. (2007). Evaluation of environmental attitudes: Analysis and results of a scale applied to university students. *Science Education*, 91(6), 988-1009.
- Geller, J. M., & Lasley, P. (1985). The new environmental paradigm scale: A reexamination. *The Journal of Environmental Education*, 17(1), 9-12.
- Giddy, J. K., & Webb, N. L. (2018). Environmental attitudes and adventure tourism motivations. *GeoJournal*, 83(2), 275-287.
- Goodale, T. (2021). Multivariate analysis of the impact of gender and college major on student levels of environmental concern and knowledge. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 11(1), 1-12.
- Halkos, G., & Matsiori, S. (2017). Environmental attitude, motivations and values for marine biodiversity protection. *Journal of Behavioral and experimental Economics*, 69, 61-70.
- Harraway, J., Broughton-Ansin, F., Deaker, L., Jowett, T., & Shephard, K. (2012). Exploring the use of the revised New Ecological Paradigm scale (NEP) to monitor the development of students' ecological worldviews. *The Journal of Environmental Education*, 43(3), 177-191.
- Hawcroft, L. J., & Milfont, T. L. (2010). The use (and abuse) of the new environmental paradigm scale over the last 30 years: A meta-analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 30(2), 143-158.
- Hayes, B. C. (2001). Gender, scientific knowledge, and attitudes toward the environment: A cross-national analysis. *Political Research Quarterly*, 54(3), 657-671.
- Hines, J. M., Hungerford, H. R., & Tomera, A. N. (1987). Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta-analysis. *The Journal of Environmental Education*, 18(2), 1-8.
- Hwang, Y. T., Moon, J., Lee, W. S., Kim, S. A., & Kim, J. (2020). Evaluation of firefly as a tourist attraction and resource using contingent valuation method based on a new environmental paradigm. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 21(3), 320-336.
- Kartal, H. B., ve Kartal, A. N. (2020). İnsan ve doğa ilişkisi üzerine bir deneme: 1960 ve 1970'lerde çevrecilik yaklaşımları. *Kent Akademisi*, 13(4), 761-770.
- Kartal, A., ve Tatlı, E. (2020). Yeşil reklamların Z Kuşağı tüketicilerin satın alma kararları üzerine etkisi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(1), 208-224.
- Khan, A., Khan, D. M. N., & Adil, M. (2012). Refinement and validation of new environmental paradigm (NEP) in India: A CFA approach. *Paradigm*, 16(1), 39-50.
- Kim, H., Borges, M. C., & Chon, J. (2006). Impacts of environmental values on tourism motivation: The case of FICA, Brazil. *Tourism Management*, 27(5), 957-967.
- Knight, Y. (2009). Talkin''bout my generation: A brief introduction to generational theory. *Planet*, 21(1), 13-15.
- Kong, H. (2014). Are tour guides in China ready for ecotourism? An importance – performance analysis of perceptions and performances. *Asian Pacific Journal of Tourism Research*, 19(1), 37-41.
- Kuran, E. (2018). *Telgraftan Tablete*. İstanbul: Destek Yayınları.
- La Trobe, H. L., & Acott, T. G. (2000). A modified NEP/DSP environmental attitudes scale. *The Journal of Environmental Education*, 32(1), 12-20.
- Lavuri, R., Jusuf, E., & Gunardi, A. (2021). Green sustainability: Factors fostering and behavioural difference between Millennial and Gen Z: Mediating role of green purchase intention. *Ekonomia i Środowisko*, 76(1), 8-38.
- López-Bonilla, L. M., & López-Bonilla, J. M. (2016). From the new environmental paradigm to the brief ecological paradigm: A revised scale in golf tourism. *Anatolia*, 27(2), 227-236.

Turizm Fakültesinde Eğitim Alan Öğrencilerin Çevresel Tutumlarının “Yeni Çevresel Paradigma” Bağlamında Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği

- Luo, Y., & Deng, J. (2008). The New Environmental Paradigm and nature-based tourism motivation. *Journal of Travel Research*, 46(4), 392-402.
- Lundmark, C. (2007). The New Ecological Paradigm revisited: Anchoring the NEP scale in environmental ethics. *Environmental Education Research*, 13(3), 329-347.
- Luzar, E. J., Diagne, A., Gan, C., & Henning, B. R. (1995). Evaluating nature-based tourism using the new environmental paradigm. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 27(2), 544-555.
- Lück, M. (2003). The 'New Environmental Paradigm': Is the scale of Dunlap and Van Liere applicable in a tourism context?. *Tourism Geographies*, 5(2), 228-240.
- Maloney, M. P., & Ward, M. P. (1973). Ecology: Let's hear from the people: An objective scale for the measurement of ecological attitudes and knowledge. *American Psychologist*, 28(7), 583.
- Matsiori, S. K. (2020). Application of the New Environmental Paradigm to Greece: A critical case study. *Economic Analysis and Policy*, 66, 335-344.
- Ntanos, S., Kyriakopoulos, G., Skordoulis, M., Chalikias, M., & Arabatzis, G. (2019). An application of the new environmental paradigm (NEP) scale in a Greek context. *Energies*, 12(2), 239.
- Ogunbode, C. A. (2013). The NEP scale: Measuring ecological attitudes/worldviews in an African context. *Environment, Development and Sustainability*, 15(6), 1477-1494.
- Omay, N, M. (2019). Çevre etiği ve asıl değer. B. İçinde Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (ss. 856-863) İstanbul, Türkiye.
- Pienaar, E. F., Lew, D. K., & Wallmo, K. (2015). The importance of survey content: Testing for the context dependency of the New Ecological Paradigm Scale. *Social Science Research*, 51, 338-349.
- Rideout, B. E. (2005). The effect of a brief environmental problems module on endorsement of the new ecological paradigm in college students. *The Journal of Environmental Education*, 37(1), 3-11.
- Rodríguez-Barreiro, L.M., Fernández-Manzanal, R., Serra, L.M., Carrasquer, J., Murillo, M.B., Morales, M.J., Calvo, J.M., del Valle, J. (2013). Approach to a causal model between attitudes and environmental behaviour. A graduate case study. *Journal of Cleaner Production*, 48, 116-125.
- Schultz, P. W., & Zelezny, L. (1999). Values as predictors of environmental attitudes: Evidence for consistency across 14 countries. *Journal of Environmental Psychology*, 19(3), 255-265.
- Shetzer, L., Stackman, R. W., & Moore, L. F. (1991). Business-environment attitudes and the new environmental paradigm. *The Journal of Environmental Education*, 22(4), 14-21.
- Shephard, K. (2010). Higher education's role in 'education for sustainability'. *Australian Universities' Review*, 52(1), 13-22.
- Shephard, K., Mann, S., Smith, N., & Deaker, L. (2009). Benchmarking the environmental values and attitudes of students in New Zealand's post-compulsory education. *Environmental Education Research*, 15(5), 571-587.
- Shephard, K., Harraway, J., Jowett, T., Lovelock, B., Skeaff, S., Slooten, L., & Strackf, M., Furnari, M. (2015). Longitudinal analysis of the environmental attitudes of university students. *Environmental Education Research*, 21(6), 805-820.
- Sezer, B., Öğretmenoğlu, M., ve Akova, O. (2021). Yeni Ekolojik Paradigma'nın rekreasyon faaliyetlerine katılım ve demografik değişkenlerle ilişkisi: İstanbul örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 73-94.
- Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069*. New York: William Morrow.
- Taskin, O. (2004). *Postmaterialism, New Environmental Paradigm and Ecocentric Approach: A Qualitative and Quantitative Study of Environmental Attitudes of Turkish Senior High School Students*. Doctoral Dissertation,, Indiana University, The United States.
- Taşkın, Ö., ve Külcü, M. G. (2019). Lisans öğrencilerinin çevre algıları üzerine: Tartış, çiz ve yaz. *Journal of Computer and Education Research*, 7(14), 600-620.
- Tavsancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Thapa, B. (2001). Environmental concern: A comparative analysis between students in recreation and park management and other departments. *Environmental Education Research*, 7(1), 39-53.
- Thompson Jr, J. C., & Gasteiger, E. L. (1985). Environmental attitude survey of university students: 1971 vs. 1981. *The Journal of Environmental Education*, 17(1), 13-22.

- Weiler, B., & Black, R. (2015). The changing face of the tour guide: one-way communicator to choreographer to co-creator of the tourist experience. *Tourism Recreation Research*, 40(3), 364-378.
- Wearing, S., McDonald, M., & Ponting, J. (2005). Building a decommodified research paradigm in tourism: The contribution of NGOs. *Journal of Sustainable Tourism*, 13(5), 424-439.
- Weigel, R., & Weigel, J. (1978). Environmental concern: The development of a measure. *Environment and Behavior*, 10(1), 3-15.
- Zhushi-Etemi, F., Ceka, R., Çadraku, H., Bytyqi, P., Shala-Abazi, A., Fetoshi, O., Ymeri P, & Ismaili, M. (2021). The use of NEP scale to evaluate the environmental worldview of the employees in the city of Kacanik in Republic of Kosovo. *Environment, Development and Sustainability*, 23(6), 8195-8211.